DEBRECENI EGYETEM FOLIA URALICA DEBRECENIENSIA 23.
FINNUGOR NYELVTUDOMÁNYI TANSZÉK DEBRECEN, 2016

Foglalkozásnevek vizsgálata a Máté evangélium északi számi fordításaiban

KELEMEN Ivett

Debreceni Egyetem
kelemenivett5@gmail.com

1. Bevezetés

Tanulmányommal abba a kutatási tevékenységbe kívánok bekapcsolódni, melynek fókuszában a finnugor nyelvek bibliafordításai állnak. Ennek jelentőségét és feladatait Keresztes László részletesen ismertette 2009-es tanulmányában (vö. Keresztes 2009: 57–89). Az eddig e témakörben született munkák elsősorban a mordvin, vogul, finn, vepsze stb. nyelveken született fordítások vizsgálatát tűzték ki céljukul (vö. Balogh 2004: 27–42; Keresztes 2004: 73–86; Maticsák 2012; Peneva 2004: 101–112; Sárosi 2006: 95–103; Fábián 2007: 23–33; Fodor 2007: 35–41), e sorba szeretném beemelni a számi nyelveket, azon belül is az északi számit.

Vizsgálatom anyagául olyan szócsoportot választottam, mely részben szorosan kapcsolódik a keresztény 'szakszókincshez' (pl. *apostol, próféta, pap*), részben csak földrajzi, időbeli és kulturális különbségek miatt számít idegennek a számi nyelvet beszélők számára (pl. *helytartó, negyedes fejedelem*).

Három 19. századi (1840, 1874, 1895), illetve a modernkori (1998), interneten is elérhető (www.bibelen.no) északi számi bibliafordítás Máté evangéliumából gyűjtöttem ki 28 foglalkozásnevet.

Célom – egy kombinált vizsgálat révén – annak feltérképezése, hogy a számi kultúrából nagy részben hiányzó foglalkozások megnevezése során a) mely fordítói metódus jellemzi a 19. illetve a 20. századi fordítók munkáját; b) a vizsgálatba bevont lexémák alapján megfigyelhető-e valamiféle tendencia/változási irány a különböző korok fordításaiban.

2. Az északi számi bibliafordítás rövid története

A kereszténység terjesztése Lappföldön már a 11. században megkezdődött. Keresztény templomokat a 16. századtól emeltek, a kereszténység azonban csak az 1840-es évektől, Lars Levi Laestadius lelkész mozgalmát követően szilárdult meg (Tamás 2007: 32). Ebben az időben kezdődött a katekizmusoknak, a bibliai történeteknek, illetve magának a Bibliának számira fordítása is. Ezek célja az új hit közvetítése, terjesztése volt.

Az első bibliafordítók között Isaac Olsen (1680–1730) misszionárius említhető, aki megpróbálta számira fordítani a Biblia egyes részeit és Luther kis katekizmusát. A fordított szövegek közös jellemzője, hogy nem a célnyelv, vagyis a számi, hanem a forrásnyelv, a dán nyelvtanára épültek (Kjølaas 1996: 17).

Az 1700-as években voltak ugyan törekvések a Biblia számi nyelvre történő fordítására, de ezek többsége nem maradt fent, a meglevők pedig arról tanúskodnak, hogy szinte kizárólag csak az Újszövetséget fordították (Kjølaas 1996: 49–50), s azok sem voltak különösebb hatással a számi emberekre.

1816-ban a számi bibliafordítások szempontjából mérföldkőnek számító Norvég Bibliatársaság megalakulását követően a számi bibliafordítás fontosságát hirdetve a társaság alkalmas fordítót keresett és talált Simon Kildal (1761–1822) prépost személyében. Kildal munkáját a Máté evangélium fordításával szerette volna kezdeni, de meghalt, mielőtt belekezdhetett volna a munkába.

A számi bibliafordítások igazi úttörője Nils Vibe Stockfleth (1787–1866) norvég pap volt. Őt tartják a számi írott nyelv „második alapítójának”.[1] Magától kezdte el fordítani a Bibliát és 1829-ben már elkészült az Újtestamentum első tervezetével, de nem volt elégedett vele, ezért Dániába és Finnországba utazott, hogy kora legnevesebb nyelvészeivel egyeztethessen a fordításról. 1836-ban aztán elkészült az újabb kézirat, majd 1838-ban a Máté és Márk Evangéliumának megjelenését követően, 1840-ben napvilágot látott a teljes számi Újtestamentum *Hærramek ja bæsstamek Jesus Kristus åđđa testament* [Urunk és Megváltónk Jézus Krisztus újszövetsége] címmel (Qvigstad – Wiklund 1899: 83). 1400 darabot nyomtattak ki, és ebből hatszázat ingyenesen osztottak szét. A fordítás különlegességét az is fokozta, hogy latin betűvel nyomtatták, szemben a korban divatos gótikus írásmóddal. Újbóli, átdolgozott kiadása 1850-ben történt.

[1] Az első „alapító” Knud Leem (1697–1774), aki 1748-ban jelentette meg számi nyelvtanát, valamint dán–számi szótárát 1756-ban.

A Norvég Bibliatársaság a későbbiekben (is) szükségesnek látta egy újabb, revideált Újszövetség kiadását, így felkérte Jens Andreas Friis (1821–1896) norvég nyelvészt a fordítás elvégzésére, mely végül Lars Hætta közreműködésével teljesült. Lars Hætta, a kautokeinói lázadásban való részvételért elítélt számi rénszarvaspásztor a börtönévek alatt kezdte el számira fordítani a teljes norvég nyelvű Bibliát. A munka végül Friis korrektúrájával, a Stockfleth-féle Újtestamentum teljes átdolgozásaként jelent meg 1874-ben[2] (Qvigstad – Wiklund 1899: 101–102). Ezen a fordításon jól érződött Hætta hiányos norvég tudása (Friis tanította norvégul), és a forrásnyelv (norvég) erős dominanciája.

1889-től megkezdődött az Ótestamentum könyveinek fordítása is: Mózes első könyve (1889); Ézsaiás könyve (1890); Mózes öt könyve (1891); Az Ószövetség történeti könyvei (1893); Jób könyve, Zsoltárok könyve, Példabeszédek könyve, Énekek éneke (1894); Próféták könyve (1895) (Qvigstad – Wiklund 1899: 111, 113–14, 116, 118).

Az 1874-es Újtestamentum revideálása Just Knud Qvigstad (1853–1957) norvég nyelvész által történt 1895-ben, de még ugyanebben az évben megszületett a teljes Biblia is, *Bibal daihe Bassi čala, mi sistes doalla boares ja åđđa testamenta kanonalaš girjid* [A Biblia avagy a Szentírás, mely az Ó- és Újszövetség kanonikus könyveit foglalja magában] címmel. A fordításban részt vett: Jens Andreas Friis, Lars Hætta, Salomon Nilsen, Just Qvigstad és Johannes Nilsson Skaar (Qvigstad – Wiklund 1899: 120).

Az északi számi Újtestamentum *(Ođđa Testamenta)* újbóli kiadására 1998-ban került sor Oslóban, szintén a Norvég Bibliatársaság megbízásából. A fordítás kiindulópontjául az 1978/85-ös új norvég fordítás szolgált, de a munka során figyelembe vették az eredeti görög és bizonyos mértékig az 1992-es finn fordítást is. A fordítás során a számi nyelv köznyelvi kifejezéseinek használatára, ezzel párhuzamosan a skandinavizmusok elhagyására, valamint olyan szintaxisra törekedtek, mely jobban igazodott a számi nyelv struktúrájához (Bandle 2002: 403).

Az északi számi Ószövetség fordítása jelenleg is folyik, ebben a Svéd és a Finn Bibliatársaság is részt vesz, és néhány könyvét már meg is jelentették. A teljes északi számi Biblia lefordítása ugyancsak a Norvég Bibliatársaság révén 2015-ben indult és valószínűleg 2018-ig fog tartani.

---

[2] Címe: *Min Hærramek ja Bæstamek Jesus Kristus ođđa Testamenta. Ođđasist samas jorggaluvvum darogielast ja čađa geččujuvvum vuđđu-giela mielde* [Urunk és Üdvözítőnk Jézus Krisztus Újtestamentuma. Újrafordítva számira a norvég szöveg alapján, és átnézve az eredeti nyelv alapján].

3. A foglalkozásnevek vizsgálata

A szócikk adatközlő és elemző részből áll. Az adatközlő részben címszóként a magyar jelentés áll, ehhez rendelem hozzá – időrendi sorrendben – a megfelelő számi adatokat. Ezt követően történik a forrás megjelölése, mely során nemcsak a szóalak helyét, hanem kontextusbeli előfordulását is ismertetem északi számi, norvég, finn és magyar nyelven. Végül az elemző részben megvizsgálom a szavak szerkezetét és eredetét.

1) A foglalkozásnevek szemantikai csoportjai

A. Egyházi személyek: *apostol, főpap, írástudó, pap, próféta, rabbi*
B. Katonák: *katona, őr, százados*
C. Civil személyek:
- törvényhozók: *bíró, császár, helytartó, király, királynő, negyedes fejedelem, törvénytudó*
- gazdálkodók (növénytermesztés/állattartás): *pásztor, szőlősgazda, vincellér*
- hivatalnokok: *pénzváltó, vámos*
- kereskedők: *galambárus, kereskedő*
- egyebek: *cselédlány, fazekas, orvos, tolvaj, utcanő.*

A. Egyházi személyek

● **APOSTOL** 1840: *apostal,* 1874: *apostal,* 1895: *apostal,* 1998: *apoastal ~ apostal*

M 10,2	
számi	1840: Mutto dak læk dai guoft nubbe låkkai *apostal*i namak
	1874: Mutto dak læk dai guokte nubbe lokkai *apostal*i namak
	1895: Mutto dak læk dai guokte nubbe lokkai *apostal*a namak
	1998: Dát leat guoktenuppelot *apoastal*a namat
norv.	Dette er namna på dei tolv *apostlane*
finn	Ja nämä ovat niiden kahdentoista *apostoli*n nimet
magy.	A tizenkét *apostol* nevei pedig ezek[3]

Jövevényszó. Skandináv átvétel, vö. no., sv. *apostel* 'apostol' (Qvigstad 1893: 91; SKES: 21; SSA I/79a).

[3] A központozást egyszerűsítettem, az idézetekből csak a dolgozatom szempontjából releváns részeket közlöm.

● **FŐPAP** 1840: *bajemuš pap,* 1874: *bajemuš pappa,* 1895: *bajemuš pappa,* 1998: *bajitbáhppa*

M 26,65	
számi	1840: De *bajemuš pap* biftasides gaikkogåđi
	1874: De gaikodi *bajemuš pappa* su biktasides
	1895: De gaikodi *bajemuš pappa* su biktasides
	1998: Dalle *bajimušbáhppa* gaikkihii biktasis guovdat
norv.	Då reiv *øvstepresten* sund kleda sine
finn	Silloin *ylimmäinen pappi* repäisi vaatteensa
magy.	Ekkor a *főpap* megszaggatá a maga ruháit

Tükörfordítás (szószerkezet és szóösszetétel). A 19. századi fordítások még minőségjelzős szószerkezeteket (’felső, fő’ + ’pap’) használtak, melyek tükörfordítással jöttek létre (ilyen szerkezet található a finnben). Erre a szerkezetre a mai számi szótárakban is találunk példát *bajimuš báhppa* formában (vö. Sammallahti – Nickel 2011: 43), de a 20. századi fordítók inkább az összetett formát (*bajit* ’felső-’ + *báhppa* ’pap’) illesztették az adott helyre.

● **ÍRÁSTUDÓ** 1840: *čaloapavaš,* 1874: *čal'oapavaš,* 1895: *čal'oapavaš,* 1998: *čálaoahppavaš*

M 8,19	
számi	1840: ja muttom *čaloapavaš* båđi
	1874: ja muttom *čal'oapavaš* bođi
	1895: ja muttom *čal'oapavaš* bođi
	1998: muhtun *čálaoahppavaš* bođii
norv.	ein *skriftlærd* kom
finn	ja eräs *kirjanoppinut* tuli
magy.	és hozzámenvén egy *írástudó*

Tükörfordítás (szóösszetétel). A norvég könyvminta alapján alkotott összetétel előtagja a *čal* (~ *čála*) ’írás’ főnév, utótagja az *oapavaš* (~ *oahppavaš*) ’tanult, képzett, tehetséges’ melléknév.

● **PAP** 1840: *pappa (bappa),* 1874: *pappa,* 1895: *pappa,* 1998: *báhppa*

M 8,4	
számi	1840: mutto vuolge, čajet ječad *bappi*
	1874: mutto vuolge dokko, čajet ječad *pappi*
	1895: mutto vuolge, čajet ječad *pappi*
	1998: muhto mana čájehit iežat *báhppi*i
norv.	men gå og vis deg for *prest*en
finn	vaan mene ja näytä itsesi *papi*lle
magy.	hanem eredj, mutasd meg magadat a *pap*nak

Jövevényszó. Az oroszból kerülhetett át a finn (karjalai) nyelvbe *(pappi),* majd onnan jutott el számiba *(báhppa)* (SKES: 488–489; SSA II/311; Sammallahti 1998: 230).

● **PRÓFÉTA** 1840: *prophet,* 1874: *profet,* 1895: *profeta,* 1998: *profehta*

M 1,22	
számi	1840: mi hærrast sardnujuvvum læ *prophet* boft
	1874: mi læ celkkujuvvum Hærrast, *profet* bokte
	1895: mi læ celkkujuvvum Hærrast, *profeta* bokte
	1998: maid Hearrá lei cealkán *profehta* bokte
norv.	det Herren har tala gjennom *profet*en
finn	minkä Herra on puhunut *profeeta*n kautta
magy.	amit az Úr mondott volt a *próféta* által

Jövevényszó, a no., sv. *profet* 'próféta' szó átvétele (Qvigstad 1893: 117).

● **RABBI** 1840: *rabbi,* 1874: *rabbi,* 1895: *rabbi,* 1998: *rabbi*

M 23,7	
számi	1840: *rabbi, rabbi* goččujuvvut
	1874: ja goččujuvvut olbmuin: *rabbi*, *rabbi*
	1895: ja goččujuvvut olbmuin *rabbin, rabbin*
	1998: ja gohčodit sin *rabbi*n
norv.	og kallar dei *rabbi*
finn	ja että ihmiset kutsuvat heitä nimellä *'rabbi'*
magy.	és hogy az emberek így hívják őket: *Mester, Mester!*

Jövevényszó. Pontos adatok nem állnak rendelkezésre az átvétel irányát illetően, feltételezhető, hogy skandináv és/vagy finn mintával kell számolnunk.

B. Katonai személyek

● **KATONA** 1840: *soatte-vækka,* 1874: *soatteolbmai,* 1895: *soatteolbmai,* 1998: *soalddát*

M 27,27	
számi	1840: de ædnam hærre *soatte-vægak* Jesus mieldasæk
	1874: de valdde ædnam hærra *soatteolbmak* Jesusa lusasek
	1895: de valdde ædnam hærra *soatteolbmak* Jesusa lusasek
	1998: eananhearrá *soalddáhat* válde Jesusa mielddiset
norv.	*soldat*ane til *landshovding*en tok no Jesus
finn	silloin maaherran *sotamiehet* veivät Jeesuksen mukanaan
magy.	akkor a helytartó *vitéz*ei elvivék Jézust

Belső keletkezésű szó (szószerkezet, szóösszetétel) / jövevényszó. A 19. századi fordításokban még szószerkezetek, illetve összetételek szerepelnek. Míg a Stockfleth-féle fordításban a 'katonai hadsereg' jelentésű szószerkezet figyelhető meg (mai formában már szintén összetétel: *soahteveahka* 'hadsereg'), addig az 1874-es és az 1895-ös fordításokban a *soahti* 'harc, háború' + *olbmai* 'ember, férfi' összetétel hordozza a 'katona' jelentést. Jóllehet ez a forma megegyezik a finnel (*sotamies: sota* 'háború' + *mies* 'férfi'), mivel a szó már korábbi szótárakból is adatolható, így nem tekintem tükörfordításnak[4] (vö. *soatte væk* 'en Hær, acies, exercitus'; *soatte olmuj* 'en Trop, turma', Leem 1768: 1247). Az 1998-as fordítás már újításként skandináv jövevényszót (nv., sv. s*oldat* 'katona') (Qvigstad 1893: 309) használ a vizsgált pozícióban.

[4] A tükörfordítás és a belső keletkezésű szavak közötti különbségekre vonatkozó magyarázatot ld. később.

● **POROSZLÓ, ŐR** 1840: *balvalægje* / *gattijægje,* 1874: *balvalægje* / *gattijægje,*[5] 1895: *balvalægje* / *gattijægje,* 1998: *fákta*

M 5,25	
számi	1840: ja amas duobmar *balvalægjes* gitti du addet 1874: ja amas duobmar addet du *balvalægjes* gitti 1895: ja amas duobmar addet du *balvalægjes* gitti 1998: ja duopmár *fákti*i
norv.	og dommaren gjev deg over til *vaktmann*en
finn	ja tuomari antaisi sinua *oikeudenpalvelija*lle
magy.	és a bíró oda ne adjon a *poroszló* kezébe

Belső keletkezésű, képzett szó / jövevényszó. A 19. századi fordítások az adott helyen folyamatos melléknévi igenévi formát használnak (< *bálvalit* 'szolgál'; mai part. praesens alak: *bálvaleaddji* 'szolgáló'). Érdekes megfigyelni, hogy a Lukács evangélium hasonló szerkezetű mondatában már a *gattijægje* 'őr, védő, őrző' (mai alakja *gáhttejeaddji* < *gáhttet* 'véd, őriz') folyamatos melléknévi igenévi alak jelenik meg. Ez a kettősség a régebbi és az újabb norvég fordításokban is fellelhető: míg a Máté evangéliumban a *vaktmann* 'őr' szó szerepel a kérdéses pozícióban, addig a Lukács evangéliumban az *innkrevjar* 'tiszt'. A régebbi (1776) finn fordítás szintén két szót használ ebben a pozícióban: Máté 5,25: *palvelia* 'szolgáló', és Lk 12,58: *pyöveli* 'hóhér'. Az eltérő szóhasználatot tehát mind norvég, mind pedig finn hatással is lehet magyarázni. Azonban a mai számi fordítás már csakis a *fákta* 'őr' szót használja az idézett részekben. Ez utóbbi skandináv jövevényszó (vö. no., sv. *vakt* 'őr, őrző', Qvigstad 1893: 143; SKES: 1588–1599; SSA III/388).

● **SZÁZADOS** 1840: *oaivve ålmaj,* 1874: *oaivve-olmai,* 1895: *oaivve-olmai,* 1998: *offiseara*

M 9,12	
számi	1840: de *oaivve ålmaj* su lusa loaidesti 1874: de loaidasti muttom *oaivve-olmai* su lusa 1895: de loaidasti muttom *oaivve-olmai* 1998: de bođii muhtun *offiseara* su lusa
norv.	kom det ein *offiser* til han
finn	tuli hänen tykönsä *sadanpäämies*
magy.	egy *százados* méne hozzá

[5] Lk 12,58: 1840: duobmar giddagasaid *gattijægje* gitti; 1874: duobmar giddagasa *gattijægje* gitti; 1895: duobmar giddagasa *gattijægje* gitti.

Belső keletkezésű szó (szószerkezet, szóösszetétel) / jövevényszó. A 19. századi fordításokban szereplő szószerkezetek mai alakja már összetétel: *oaive-olmmái* 'vezető; főnök' (*oaivi* 'fő, fej' + *olmmái* 'ember'). Az újabb fordítás a norvég, svéd *officer* 'százados, magasabb beosztású hivatalnok' (< ném. *offizier* 'százados' < lat. *officiarus* 'hivatalnok', SSA III/374) átvétele.

C. Civil személyek

1. Törvényhozók

● **BÍRÓ** 1840: *duobmar,* 1874: *duobmar,* 1895: *duobmar,* 1998: *duopmár*

M 5,25	
számi	1840: amas vaššalaǯǯat *duobmar* gitti du addet
	1874: amas (du) vaššalaš addet du *duobmar* gitti
	1895: amas du vašalaš addet du *duobmar* gitti
	1998: son addá du *duopmár*ii
norv.	Elles stemner han deg for *dommar*en
finn	ettei riitapuolesi vetäisi sinua *tuomari*n eteen
magy.	hogy ellenséged valamiképen a *bíró* kezébe ne adjon

Jövevényszó, a norv. *domar,* sv. *domare*, vagy a finn *tuomari* 'bíró' szó átvétele (Qvigstad 1893: 138–139; SKES: 1407; SSA III/329).

● **CSÁSZÁR:** 1840: *kæisar,* 1874: *kæisar,* 1895: *kæisar,* 1998: *keaisár*

M 22,17	
számi	1840: lægo låvalaš *gæiseri* væro addet, daihe i?
	1874: Lægo lobalaš makset *kæiseri* væro daihe i?
	1895: Lægo lobalaš addet *kæiseri* væro daihe i?
	1998: Lea go riekta máksit vearu *keaisárii* vai ii?
norv.	Er det rett å svara skatt til *keisar*en, eller er det ikkje?
finn	Onko luvallista antaa *keisari*lle veroa vai ei?
magy.	Szabad-é a *császár*nak adót fizetnünk, vagy nem?

Jövevényszó, valószínűleg a norv. *keiser*, sv. *keisare* (Qvigstad 1893: 185; SKES: 178; SSA I/328) átvétele.

● **HELYTARTÓ** 1840: *ædnam hærra,* 1874: *ædnam hærra,* 1895: *ædnamhærra,* 1998: *eananhear'rá*

M 27,14	
számi	1840: atte *ædnam hærra* saggarak åudušišgådi
	1874: nuft atte *ædnam hærra* imaštalai saggarakkan
	1895: nuft atte *ædnamhærra* imaštalai saggarakkan
	1998: ja *eananhear'rá* imaštalai sakka
norv.	så *landshovding*en undra seg mykje
finn	niin että *maaherra* suuresti ihmetteli
magy.	úgy hogy a *helytartó* igen elcsodálkozék

Tükörfordítás (szószerkezet, szóösszetétel). A két legkorábbi fordításban még birtokos szószerkezetként, az 1895-ös és a legújabb fordításban már tényleges szóösszetételként szerepel. Az összetett forma mintája lehet a norvég és a finn is, hiszen ugyanazon jelentésű tagokból épül föl: 'föld' + 'úr'.

●**KIRÁLY** 1840: *gonagas,* 1874: *gonagas,* 1895: *gonagas,* 1998 *gonagas*

M 2,1	
számi	1840: *gonagas* Herodes beivin
	1874: *gonagas* Herodes beivin
	1895: *gonagas* Herodes beivin
	1998: *gonagas*a Herodesa áiggi
norv.	i *kong* Herodes' dagar
finn	*kuningas* Herodeksen aikana
magy.	Heródes *király* idejében

Jövevényszó. Qvigstad szerint a skandináv vagy a finn szó (ónorv. *konungr*, sv. *konung*, fi. *kuningas*) került át a számiba (Qvigstad 1893: 176), viszont az SSA már csak a finnt jelöli meg átadó nyelvként (SSA I/437).

● **KIRÁLYNŐ** 1840 *dronning,* 1874: *dronnig,* 1895: *dronnig,* 1998: *dronnet*

M 12,42	
számi	1840: duobmoi oarjalaš *dronning* bajas
	1874: lulle *dronnig* galgga
	1895: lulle-*dronnig* galgga
	1998: duopmobeaivvi lullieatnama *dronnet* … bajásčuoččáldahttojuvvo
norv.	*dronning*a frå landet i sør skal stå
finn	etelän *kuningatar* on heräjävä
magy.	délnek *királyné* asszonya felkél

Jövevényszó, a norv. *dronning, drottning*, sv. *drottning* 'királynő' szó átvétele (Qvigstad 1893: 135–136).

● **NEGYEDES FEJEDELEM**[6] 1840: *njæljadas raddijægje,* 1874: *njæljadas rađđijægje,* 1895: *njæljadas-rađđijægje,* 1998: *guovllugonagas*

M 14,1	
számi	1840: Herodes, *njæljadas raddijægje*
	1874: Herodes, dat *njæljadas rađđijægje*
	1895: Herodes, *njæljadas-rađđijægje*
	1998: *guovllugonagas* Herodes
norv.	*landsfyrsten* Herodes
finn	*neljännysruhtinas* Herodes
magy.	Heródes *negyedes fejedelem*

Tükörfordítás (szószerkezet) / belső keletkezésű szó (szóösszetétel). A 19. századi minőségjelzős szószerkezetekben a 'negyedes fejedelem' jelentés visszaadására törekedtek a fordítók (esetleg a finn minta alapján): *njæljadas* 'negyed' + *rađđijægje* 'uralkodó' (mai alakja *ráđđejeaddji* 'hatalmon lévő uralkodó'). Az utótag képzett szó: a *ráddit* 'uralkodik' ige tövéhez kapcsolódik a *-jeaddji* folyamatos melléknévi igenévképző. A legújabb fordításban viszont egy egészen más összetett forma található: *guovlu* 'terület, körzet' + *gonagas* 'király'.

● **TÖRVÉNYTUDÓ** 1840: *lakoappavaš,*[7] 1874: *lakoappavaš,* 1895: *lak'oappavaš,* 1998: *láhkadovdi*

M 22,35	
számi	1874: muttom *lakoappavaš* jærai ja gæččali su
	1895: muttom *lak'oappavaš* jærai ja gæččali su
	1998: muhtun *láhkadovdi*, hálidii geahččalit
norv.	ein *lovkunnig,* ville setja han på
finn	joka oli *lainoppinut*, kysyi häneltä
magy.	egy *törvénytudó*, kisértvén őt

[6] Eredetileg egy négy részre (gör. *tetrarkhia*) osztott birodalom részterületeinek helytartóját jelölte, később felosztástól függetlenül 'helytartó', 'fejedelem' (gör. *tetrarkhész*). Az Újszövetségben Heródes Antipász, Fülöp és Lizániás szerepel negyedes fejedelemként (KBL).

[7] Az 1840-es Stockfleth-féle fordításban adott helyen az 'írástudó' jelentésű *čaloapavaš* szó áll.

Tükörfordítás (szóösszetétel). A 19. századi fordítások összetett szavának második (*oahppavaš* 'tanult, képzett, tehetséges') tagja helyére a 20. századi fordításban a *dovdi* 'tudós, szakértő' szó került.

2. Gazdálkodó személyek (növénytermesztés/állattartás):

● **PÁSZTOR** 1840: *gæčče,* 1874: *gæčče,* 1895: *gæčče,* 1998: *geahčči*

M 9,36	
számi	1840: ja bieđgos savcai lakkai, gæin *gæčče* i læk
	1874: ja bieđganam nuftgo savcak, main i læk *gæčče*
	1895: ja bieđganam, nuftgo savcak, main i læk *gæčče*
	1998: ja bieđganan, dego sávzzat *geahčči* haga
norv.	og hjelpelause, som sauer utan *gjetar*
finn	ja hyljätyt niinkuin lampaat, joilla ei ole *paimenta*
magy.	és szétszórva, mint a *pásztor* nélkül való juhok

Belső keletkezésű szó (képzett szó). A finn-permi alapnyelvi **kaće-* 'néz, figyel, észrevesz' igére vezethető vissza (UEW 110). Sammallahti (1998: 243) etimológiája szerint: proto-germán **gātja-* > FS **kaćći-* > PS **keahčᶜ-*. Az ige mai alakja *geahččat* 'néz, szemlél, figyel, őriz', ebből a folyamatos melléknévi igenév *-i* képzőjével jött létre a 'pásztor (tkp. figyelő, őrző)' jelentésű főnév (Lakó 1986: 67; Sammallahti – Nickel 2011: 616).

● **SZŐLŐSGAZDA** 1840: *vidnegarden ised,* 1874: *vidnegarden hærra,* 1895: *vidnegarden ised,* 1998: *viidnegárdeisit*

M 20,8	
számi	1840: de *vidnegarden ised* dalos sunddai cælkka
	1874: de cælkka *vidnegarden hærra* su valldasis
	1895: de cælkke *vidnegarden ised* su dallodoallasis
	1998: de *viidnegárdeisit* dajai dállodoallásis
norv.	sa *vingardseigar*en til forvaltaren sin
finn	sanoi *viinitarhan herra* tilansa hoitajalle
magy.	monda a *szőlőnek ura* az ő vincellérjének

Tükörfordítás (szószerkezet, szóösszetétel). A 19. századi fordítók birtokos szószerkezetet használtak, melyek tagjai jövevényszavak: *viidnegardi* 'szőlőültetvény' + *isit* 'úr, háziúr, tulajdonos'. A *viidna* 'bor' az óno. *vin*, no., sv. *vin,* vagy fi. *viini* 'bor, szőlő' (Qvigstad 1893: 346) szó átvétele. A *gardi* önállóan már nem szerepel az újabb szótárakban, az óno. *garđi,* no. *gard,* sv.

gård 'kerítés, kerítéssel körülvett terület' átvétele (Qvigstad 1893: 164). Az *isit* 'úr, háziúr, tulajdonos' a finn *isäntä* 'gazda, tulajdonos, birtokos' átvétele (vö. SSA I/229; Sammallahti 1998: 249). A korábbi finn bibliafordításokban az idézett helyen szintén ez a forma olvasható (1642: *wijnamäen isändä,* 1776*: viinamäen isäntä*). Friis újítása a *her'rá* 'úr' szerkezeti tag, de a későbbi fordítók visszatértek az *isit* formához.

● **VINCELLÉR** 1840: *sundæ,* 1874: *sundde ~ sunde/vallde,* 1895: *dallodoalla,* 1998: *dállodoalli*

M 20,8	
számi	1840: de vidnegarden ised dalos *sunddai* cælkka
	1874: de cælkka vidnegarden hærra su *valldasis*
	1895: de cælkke vidnegarden ised su *dallodoallasis*
	1998: de viidnegárdeisit dajai *dállodoallá*sis
norv.	sa vingardseigaren til *forvaltaren* sin
finn	sanoi viinitarhan herra tilansa *hoitaja*lle
magy.	monda a szőlőnek ura az ő *vincellér*jének

Jövevényszó / belső keletkezésű szó (szóösszetétel). A két legkorábbi fordításban[8] található szó a mai *sundi* 'elöljáró, bíró' jelentésű szónak felel meg, amely a finn *suntio* 'templomszolga, egyházfi, sekrestyés' átvétele (SKES 1109; SSA III/213). A 'háztartó, -tulajdonos' jelentésű összetett szó a *dállu* 'ház' + *doal'li* 'tartó, támogató' tagokból épül fel.

3. Hivatalnokok

● **PÉNZVÁLTÓ** 1840: *rutta lådnotaddi,* 1874: *(rutta) lonotalli,* 1895: *rutta-lonotalli,* 1998: *ruhtacuvkeheaddji ~ ruhtalonuheaddji*

M 21,12	
számi	1840: ja *rutta lådnotaddi* bevdid
	1874: ja njeidi *(rutta) lonotalli* bevdid
	1895: ja njeidi *rutta-lonotalli* bevdid
	1998: Son gomihii *ruhtacuvkeheddji*id bevddiid
norv.	han velte borda til *pengevekslar*ane og benkene
finn	ja kaatoi kumoon *rahanvaihtaja*in pöydät
magy.	és a *pénzváltó*k asztalait

[8] Az 1874-es Friis-féle fordítás ugyan a *valdde* 'őr' szót használja, de lábjegyzetben csillaggal jelöli, hogy a *sundde* forma is használható az adott pozícióban.

Tükörfordítás (szószerkezet, szóösszetétel). A 19. századi fordítások tárgyas szószerkezetében a *rutta* 'pénz' + *lonotallat* 'vált' igéből képzett folyamatos melléknévi igenév képzős forma szerepel. Jóllehet ez a forma is megtalálható a mai szótárakban (*ruhtalonuheaddji* = *ruhta* 'pénz' + *lonuhit* 'felvált' + *-eaddji* part. praesens képző), az újabb fordításban mégis a *ruhta* 'pénz' + *cuvket* 'vált' igéből létrehozott folyamatos melléknévi igenévi forma szerepel.

● **VÁMOS** 1840: *tuollar,* 1874: *tuollar,* 1895: *tuollar,* 1998: *tuollár*

M 9,10	
számi	1840: de maida ædnag *tuolar*ak ja suddolažak båtte
	1874: de botte maidai ædnag *tuollarak* ja suddolažak
	1895: de botte ædnag *tuollar*ak ja suddolažak.
	1998: de bohte ollu *tuollár*at ja suttolaččat
norv.	Det kom òg mange *tollarar* og syndarar
finn	tuli monta *publikaania* ja syntistä
magy.	ímé sok *vámszedő* és bűnös jött oda

Jövevényszó, a norvég *tollar* 'vámos' átvétele (Qvigstad 1893: 139).

4. Kereskedők

● **GALAMBÁRUS** 1840: *duvaid vuovdde,* 1874: *duvagavpašægje,* 1895: *duvvavuovdi,* 1998: *duvvávuovdi*

M 21,12	
számi	1840: ja *duvaid vuvddi* stuoloid sån ædnami njeidi
	1874: ja njeidi (rutta) lonotalli bevdid ja *duvagavpasšegji* stuoloid (ædnami)
	1895: ja njeidi rutta-lonotalli bevdid ja *duvvavuvddi* stuoloid ædnami
	1998: son gomihii ruhtacuvkeheddjiid bevddiid ja *duvvávuvdiid* beaŋkkaid
norv.	han velte borda til pengevekslarane og benkene til dei som *selder duer*
finn	ja kaatoi kumoon rahanvaihtajain pöydät ja *kyyhkysten myyjä*in istuimet
magy.	és a pénzváltók asztalait és a *galambárusok* székeit felforgatá

Tükörfordítás (szószerkezet, szóösszetétel) / belső keletkezésű szó (képzett szó). A birtokos szószerkezetet és az összetételt (*duv'vá* 'galamb'[9] + *vuovdi* 'eladó, árus') a norvég és finn szószerkezetek mintájára hozták létre a fordítók. Az 1874-es Friis-féle fordításban újítással találkozunk, mivel az összetétel második tagjaként nem a *vuovdi* 'eladó' (< *vuovdit* 'elad, árul' + *-i* part.

[9] Skandináv jövevényszó: óno. *dúfa;* no. *duva;* sv. *dufva* 'galamb' (Qvigstad 1893: 141).

praesens képző), hanem a *gávppašit* 'árusít, elad' igéből képzett folyamatos melléknévi igenévi forma szerepel (ld. a következő szócikket).

● **KERESKEDŐ** 1840: *gavppasægje,* 1874, *gavpe olbma,* 1895: *gavppe-olbma,* 1998: *gávpeolbmá*

M 13,45	
számi	1840: gutte *gavppasægje* læi
	1874: *gavpe olbma* lakkasaš
	1895: *gavppe-olbma* lakkasaš
	1998: *gávpeolbmá* láhkásaš
norv.	likt ein *kjøpmann*
finn	kuin *kauppias*
magy.	a *kereskedő*höz

Belső keletkezésű szó (képzett szó, szószerkezet, szóösszetétel). Az 1840-es képzett forma mai alakban *gávppašeaddji* 'árus' a *gávppášit* 'elad' igéből az *-eaddji* képzővel létrehozott folyamatos melléknévi igenévi alak. Az összetett forma a norvéghoz hasonlóan a *gávpe-* 'kereskedő' (mn.)[10] + *olbmá* 'ember' összetételi tagokból áll. Vö. fi. *kauppamies.*

5. Egyéb

● **CSELÉDLÁNY:** 1840: *nieid,* 1874: *nieidda,* 1895: *biga,* 1998: *biigá*

M 26,69	
számi	1840: ja muttom *nieid* su lusa båđi
	1874: ja muttom *nieidda* bođi su lusa
	1895: ja muttom *biga* bođi su lusa
	1998: muhtun *biigá* bođii su lusa
norv.	då kom ei *tenestejente* bort til han
finn	hänen luoksensa tuli muuan *palvelijatar*
magy.	hozzá menvén egy *szolgálóleány*

Alapnyelvi szó / jövevényszó. A két legkorábbi fordítás a 'lány' jelentésű szót használja, mely a **nejδe* 'lány, lánya' uráli alapnyelvi szóra vezethető vissza, vö. fi. *neiti* 'kisasszony', *neito* 'leány, leányzó, lányka'; é. *neid,* votj. *nil̮*, *nəl* 'lánya vkinek, lány'; zürj. *nil̮*, nyeny. *ńedako* 'szűz, lány'; eny. *nere: nerekétschu* 'fiatal lány', szölk. *nätäk, nitteng, ńētek* 'szűz, lány'. A számiba

[10] Norvég vagy finn jövevényszó: óno., no. *kaup;* fi. *kauppa* 'kereskedelem' (Qvigstad 1893: 167).

feltehetően a finnből kerülhetett át (UEW: 302; vö. *nieida* < PS **niejᵈᵉ* < FS **näjti* < ?U **näxi-* 'nő', Sammallahti 1998: 256). – A későbbi fordítások skandináv jövevényszót használnak a kifejezés megnevezésére. A szó az óno. *píka,* no. *pika, pige,* sv. *piga* (Qvigstad 1893: 106) átvétele. Érdemes megjegyezni, hogy a jövevényszó norvég eredetű ugyan, a norvég bibliafordítások az idézett helyen mégis mindig a *tenestejente* 'szolgálólány' szót használják.

• **FAZEKAS** 1840: *lairelitte dakka,* 1874: *lairelitte dakka,* 1895: *lairelitte-dakka,* 1998: *láirálihttedahkki*

M 27,10	
számi	1840: Ja *lairelitte dakka* bældo åudast adde
	1874: ja si adde daid *lairelitte dakka* bældo oudast
	1895: ja si adde daid *lairelittedakka* bældo oudast
	1998: a daiguin sii oste *láirálihttedahkki* bealddu
norv.	og gav dei for *pottemakar*åkeren
finn	ja antoivat ne *savenvalaja*n pellosta
magy.	És adák azt a *fazekas* mezejéért

Belső keletkezésű szó (szószerkezet, szóösszetétel). A számi szószerkezet és később az összetétel (*láiri* 'agyag' + *lihtti* 'kád, tartó' + *dahkka* 'készítő') a norvég (*pott* 'tányér' + *makar* 'készítő') és finn (*savi* 'agyag' + *valaja* 'öntő, öntőmunkás') mintát követi, viszont már Leem szótárában is megtalálható: *Lairre-littijd dakke* 'en Pottemager, figulus' (Leem 1768: 663), így jelen esetben nem tekintem tükörfordításnak.

• **ORVOS** 1840: *dalkastægje,* 1874: *dalkastægje,* 1895 *dalkastægje,* 1998: *dálkkasteaddji*

M 9,12	
számi	1840: dærvas olbmuk æi *dalkastægje* darbaš
	1874: dærvas olbmuk æi darbaš *dalkastægje*
	1895: dærvas olbmuk æi darbaš *dalkastægje*
	1998: eai dearvvaš olbmot dárbbaš *dálkkasteaddji*
norv.	det er ikkje dei friske som treng *lege*
finn	eivät terveet tarvitse *parantaja*a
magy.	nem az egészségeseknek van szüksége *orvos*ra

Belső keletkezésű szó (képzett szó). A finn *parantaa* 'javít, gyógyít' + *-ja/-jä* folyamatos melléknévi igenév képzővel létrehozott formával teljes mérték-

ben megegyező szerkezet jelenik meg a számiban is (*dálkkastit* 'kezel, orvosol' + *-eaddji* folyamatos melléknévi igenév képző), viszont mivel a számi nyelvben már korábbról adatolható szóról van szó (*dālkaſteigje* 'en Læge, Doctor, medicus', Leem 1768: 202), így jelen esetben nem tekintem tükörfordításnak.

● **TOLVAJ** 1840: *suola*; 1874: *suola*; 1895: *suola*, 1998: *suola*

M 6,19	
számi	1840: ja gåst *suollagak* gaikkok ja suoladek. 1874: ja gost *suollagak* sisa gaikuk ja suoladek. 1895: ja gost *suollagak* sisa gaikkuk ja suoladek. 1998: ja gos *suollagat* gaikot viesuide ja suoládit.
norv.	og makk øydelegg og *tjuvar* bryt seg inn og stel.
finn	ja missä *varkaat* murtautuvat sisään ja varastavat.
magy.	és a hol a *tolvajok* kiássák és ellopják;

Ősi szó: U **sala* 'elrejt, ellop', vö. fi. *sala* 'Geheimnis, Heimlichkeit'; é. *sala* 'Heimlichkeit, Geheimnis'; mord. EM *sala-* 'stehlen, wegstehlen'; cser. K B *šolê-* 'Dieb'; osztj. *tolmaχ* 'Räuber, Vielfraβ'; vog. N *tūli* 'verbergend, versterckend'; nyeny. *tālʹe-* 'stehlen'; szelk. *telī-* 'Dieb' (UEW 430). Sammallahti (1998: 264) etimológiája szerint: *suola (suollag-)* 'thief' < PS **suolek* < **suolʼê-* 'secret' < FS-PU **sala-*.

● **UTCANŐ** 1840: *fuorra,* 1874: *fuorra,* 1895: *fuorra,* 1998: *fuorrá*

M 21,31	
számi	1840: tuollorak ja *fuorra*k 1874: tuollarak ja *fuora*k 1895: tuollarak ja *fuora*k 1998: tuollárat ja *fuorá*t
norv.	tollarar og *horer*
finn	publikaanit ja *porto*t
magy.	vámszedők és a *parázna nők*

Jövevényszó. Vagy skandináv (no., sv. *hora*) vagy finn *huora* 'szajha, ringyó' átvételként került a számiba (Qvigstad 1893: 156; SSA I/187).

4. A vizsgálat legfontosabb tanulságai

4.1. A foglalkozásnevek etimológiai megoszlása

A 28vizsgált foglalkozásnév etimológiáját tekintve az alábbiak szerint oszlik meg:

a) Jövevényszavak. A jövevényszavakra jellemző, hogy az átvevő nyelv nem végez nagyobb változtatásokat az átvett szó hangalakján. Az északi szá-mi foglalkozásnevek közül ebbe a kategóriába tartozik a legtöbb vizsgált lexéma (15), ezek leginkább a skandinávból (norvégból) vagy a finnből kerültek a számiba:

apostal (1840, 1874, 1895, 1998), *apoastal* (1998)
biga (1895), *biigá* (1998)
*duobmar**[11] (1840, 1874, 1895), *duopmár* (1998)
dronning (1840), *dronnig* (1874, 1895), *dronnet* (1998)
fákta (1998)
*fuorra** (1840, 1874, 1895), *fuorrá* (1998)
*gonagas** (1840, 1874, 1895, 1998)
kæisar (1840, 1874, 1895), *keaisár* (1998)
offiseara (1998)
*pappa** (1840, 1874, 1895), *báhppa* (1998)
prophet (1840), *profet* (1874), *profeta* (1895), *profehta* (1998)
rabbi (1840, 1874, 1895, 1998)
soalddát (1998)
sundæ (1840), *sundde* (1874)
tuollar (1840, 1874, 1895), *tuollár* (1998)

b) Belső keletkezésű szavak (10). A fordítók vagy a nyelvben már meglévő szavakkal adják vissza a forrásnyelvi szó nyelvi tartalmát, vagy úgy hoznak létre új szavakat, hogy a saját nyelv szóalkotási módjait használják föl. Itt három irány figyelhető meg:

– szószerkezetek alkotása

lairelitte dakka (1840, 1874)
oaivve ålmaj (1840), *oaivve-olmai* (1874, 1895)
soatte-vækka (1840)

[11] A csillaggal jelzett szavak korábbi átvételek, melyek már Leem 1768-as szótárában is szerepelnek: *duobmar* 'en Dommer, judex' (257); *fuorra* 'en Hore, meretrix' (298); *gonagas* 'en Konge, rex' (448); *pap, pappa* 'en Prest, Prestemand, facerdos' (969).

– szóösszetételek alkotása

dallodoalla (1895), *dállodoalli* (1998)
guovllugongas (1998)
lairelittedakka (1895), *láirálihttedahkki* (1998)
soatteolbmai (1874), *soatteolbmai* (1895)

– szóképzés

balvalægje (1840, 1874, 1895)
dalkastægje (1840, 1874, 1895), *dálkkasteaddji* (1998)
gavppasægje (1840)

c) Tükörfordítás. A tükörfordítás egyfajta átmenetet képez a jövevényszavak és a belső keletkezésű szavak között. A tükörfordítás kiindulópontja ugyanis a forrásnyelvi minta, de annak tartalmát az átvevő nyelv saját, meglévő nyelvi elemeivel adja vissza, lefordítja azt. Tanulmányomban csak azokat a szavakat tekintem tükörfordításoknak, melyek az első fordítást (1840-es évek) megelőző időkből nem adatolhatók, a vizsgált korpuszban 13 ilyet találtam.

– szószerkezetek

ædnam hærra (1840, 1874)
bajemuš pap (1840), *bajemuš pappa* (1874, 1895)
duvaid vuovdde (1840)
njæljadas raddijægje (1840, 1874), *njæljadas-rađđijægje* (1895)
rutta lådnotaddi (1840), *(rutta) lonotalli* (1874), *rutta-lonotalli* (1895)
vidnegarden ised (1840), *vidnegarden hærra* (1874), *vidnegarden ised* (1895)

– szóösszetételek

ædnamhærra (1895), *eananhear'rá* (1998)
bajitbáhppa (1998)
čaloapavaš (1840), *čal'oapavaš* (1874, 1895), *čálaoahppavaš* 1998:
duvagavpašægje (1874), *duvvavuovdi* (1895), *duvvávuovdi* (1998)
lakoappavaš (1840, 1874), *lak'oappavaš* (1895), *láhkadovdi* (1998)
ruhtacuvkeheaddji ~ *ruhtalonuheaddji* (1998)
viidnegárdeisit (1998)

d) Az ősi szókészlet elemei

nieid (1840), *nieidda* (1874)
suola (1840, 1874, 1895, 1998)
gæčči (1840), *gæčče* (1874), *gæčče* (1895), *geahčči* (1998)

4.2. A foglalkozásnevek szerkezeti megoszlása korok szerint

	1840	1874	1895	1998
jövevényszó	10	10	11	13
szószerkezet	9	7	4	–
szóösszetétel	2	4	7	11
képzett szó	5	4	4	3
ősi szó	3	3	2	2

A táblázatból jól látszik, hogy az újabb fordításokban:
– folyamatosan nő a jövevényszavak száma,
– a szószerkezetek vagy eltűnnek, vagy szóösszetételként jelennek meg az újabb fordításokban;
– a képzéssel alkotott szavak és az ősi szavak némiképp ritkábban fordulnak elő.

4.3. Lexikai változások

A fentebb bemutatott táblázatban látható adatokból is kitűnik, hogy jól körülhatárolható változási irányok jellemzik a bibliafordítók tevékenységét. A változásokat két fő csoportba sorolhatjuk: 1) részleges változások, 2) teljes változások.

a) Részleges változás

Szószerkezet > szóösszetétel. Az egyik leggyakoribb lexikai változás, mely során a 19. századi fordításokban szereplő szószerkezetek az újabb fordításokban összetételként szerepelnek (bár ez bizonyos esetekben csak helyesírási kérdés lehet).

	szószerkezet	→	szóösszetétel
fazekas	1840: *lairelitte dakka*		1895: *lairelittedakka*
	1874: *lairelitte dakka*		1998: *láirálihttedahkki*
főpap	1840: *bajemuš pap*		1998: *bajitbáhppa*
	1874: *bajemuš pappa*		
	1895: *bajemuš pappa*		
galambárus	1840: *duvaid vuovdde*		1874: *duvagavpašægje*
			1895: *duvvavuovdi*
			1998: *duvvávuovdi*
helytartó	1840: *ædnam hærra*		1895: *ædnamhærra*
	1874: *ædnam hærra*		1998: *eananhear'rá*

kereskedő	1874: *gavpe olbma* 1895: *gavppe-olbma*	1998: *gávpeolbmá*
pénzváltó	1840: *rutta lådnotaddi* 1874: *(rutta) lonotalli* 1895: *rutta-lonotalli*	1998: *ruhtacuvkeheaddji* ~ *ruhtalonuheaddji*
szőlősgazda	1840: *vidnegarden ised* 1874: *vidnegarden hærra* 1895: *vidnegarden ised*	1998: *viidnegárdeisit*

Az összetételi/szerkezeti tag cseréje

	1. tag	→	**2. tag**
törvénytudó	1840: *lak**oappavaš***		1998: *láhka**dovdi***
	1874: *lakoappavaš*		
	1895: *lak'oappavaš*		
galambárus	1874: *duva**gavpašægje***		1895: *duvva**vuovdi*** 1998: *duvvávuovdi*
pénzváltó	1840: *rutta **lådnotaddi***		1998: *ruhta**cuvkeheaddji*** ~ *ruhta**lonuheaddji***
	1874: *(rutta) **lonotalli***		
	1895: *rutta-**lonotalli***		

b) Teljes változás: a korábbi belső keletkezésű, ill. ősi szavak helyett az újabb fordításokban jövevényszavak vagy a korábbitól eltérő lexémák szerepelnek.

Jövevényszó az új fordításban

	1. lexéma	→	**jövevényszó**
poroszló, őr	1840: *balvalægje* / *gattijægje* 1874: *balvalægje* / *gattijægje* 1895: *balvalægje* / *gattijægje*		1998: *fákta*
katona	1840: *soatte-vækka* 1874: *soatteolbmai* 1895: *soatteolbmai*		1998: *soalddát*
százados	1840: *oaivve ålmaj* 1874: *oaivve-olmai* 1895: *oaivve-olmai*		1998: *offiseara*
cselédlány	1840: *nieid* 1874: *nieidda*		1895: *biga* 1998: *biigá*

Új lexéma az új fordításban

	1. lexéma	→	új lexéma
negyedes fejedelem	1840: *njæljadas raddijægje*		1998: *guovllugongas*
	1874: *njæljadas rađđijægje*		
	1895: *njæljadas-rađđijægje*		
vincellér	1840: *sundæ*		1895: *dallodoalla*
	1874: *sundde ~ sunde/vallde*		1998: *dállodoalli*
kereskedő	1840: *gavppasægje*		1874: *gavpe olbma*
			1895: *gavppe-olbma*
			1998: *gávpeolbmá*

5. Összegzés

Összességében tehát elmondható, hogy a foglalkozásnevek tekintetében a fordítók hasonlóan gondolkodtak, többnyire hasonló megoldásokat választottak (ami érthető, hiszen tulajdonképpen egymás fordításaival dolgoztak). Az 1874-es fordításban Friis a *vincellér*, *galambárus*, *kereskedő* szavak újításával próbálkozott, míg Qvigstad hat esetben *(helytartó, negyedes fejedelem, vincellér, kereskedő, cselédlány, fazekas)* módosított a korábbi fordításokban használt lexémákon. Jövevényszavak már a korai fordításokban is igen nagy számban voltak jelen, számuk a későbbiek során csak tovább növekedett, háttérbe szorítva ezzel a számiban már meglévő belső keletkezésű szavakat. Tehát a fordító tevékenység során innovatívabb megoldásra nem törekedtek, az egyszerűbb utat járva, jövevényszóval adták meg az idegen kultúrkörhöz tartozó foglalkozásnevet.

Irodalom

Biblia Téka CD-ROM. Arcanum, Budapest, [sine anno] ISBN 963 8592370.

Balogh Anita 2004: Ásványnevek a finn és magyar bibliafordításokban. Folia Uralica Debreceniensia 11: 27–42.

Bandle, Oscar – Braunmiller, Kurt – Jahr, Ernst Håkon – Karker, Allan – Naumann, Hans-Peter – Teleman, Ulf (eds) 2002: The nordic languages. An international handbook of the history of the North Germanic languages. Walter de Gruyter, Berlin – New York.

Fábián Orsolya 2007: A ’dicsőség’ szó szinonimáinak megjelenése a Lukács evangélium mordvin nyelvű fordításaiban. Folia Uralica Debreceniensia 14: 23–33.

Fodor György 2007: Terminológiai kérdések a Máté evangélium erza-mordvin és karjalai fordításaiban. Folia Uralica Debreceniensia 14: 35–44.
Haag, Herbert: Bibliai lexikon. In: Biblia Téka CD-ROM.
Keresztes László 2004: Nyelvújítási törekvések és módszerek a Márk evangélium új vogul fordításában. Folia Uralica Debreceniensia 11: 73–86.
Keresztes László 2009: A finnugor népek irodalmi nyelvének kérdései az újabb bibliafordítások tükrében. Folia Uralica Debreceniensia 16: 57–89.
KBL = Keresztyén Bibliai Lexikon. In: Biblia Téka CD-ROM.
Kjølaas, Per Oskar 1996: Bibelen på samisk. En bok om samisk bibeloversettelse. Det Norske Bibelselskap, Oslo.
Leem, Knud 1768–1781: Lexikon Lapponicum bipartitum. Pars prima lapponico–danico–latina. Nidarosiae.
Maticsák, Sándor 2012: The first Mordvin translation of the Lord's Prayer. Finnisch-Ugrische Mitteilungen 36: 93–122.
Peneva, Dennica 2004: Nyelvújítási törekvések Karjalában a legújabb bibliafordításokban. Folia Uralica Debreceniensia 11: 101–112.
Qvigstad, J. K. 1893: Nordische Lehnwörter im Lappischen. Grøndahl et Søn. Christinania.
Qvigstad, J. K. – Wiklund, K. B, 1899: Bibliographie der Lappischen Litteratur. Mémoires de la Société Finno-Ougrienne XIII. Helsinki.
Sammallahti, Pekka 1989: Sámi–suoma sátnegirji, Saamelais–suomalainen sanakirja. Jorggaleaddji Oy, Ohcejohka.
Sammallahti, Pekka 1998: The Saami Languages. An Introduction. Davvi Girji OS, Kárášjohka.
Sammallahti, Pekka – Nickel, Klaus Peter 2011: Sámi–duiskka sátnegirji. Saamisch–deutsches Wörterbuch. Davvi Girji OS, Kárášjohka.
Sárosi Andrea 2006: A Márk evangélium vogul fordításának terminológiai újításai. Folia Uralica Debreceniensia 13: 95–103.
SKES = Suomen kielen etymologinen sanakirja. (Toim. Y. H. Toivonen.) Lexica Societatis Fenno-Ugricae XII. Helsinki. 1955–1978.
SSA = Suomen sanojen alkuperä I–III. (Toim. Erkki Itkonen – Ulla Maija Kulonen.) SKS, Helsinki. 1992–2000.
Tamás Ildikó 2007: Tűzön át, jégen át. A sarkvidéki nomád lappok énekhagyománya. Napkút Kiadó, Budapest.
UEW = Uralisches etymologisches Wörterbuch. (Red. Rédei Károly). Akadémiai Kiadó, Budapest. 1988–1991.

Bibliák

Finn Bibliák: www.finbible.fi
Hærramek ja bæsstamek Jesus Kristus åđđa testament. Kristianiast. Prenttijuvvum Chr. Gröndahl lut. 1840.
https://books.google.hu/books?id=_Z8EAAAAQAAJ&printsec=titlepage&redir_esc=y&hl=en#v=onepage&q&f=false
Min Hærramek ja Bæstamek Jesus Kristus ođđa Testamenta. Ođđasist samas jorggaluvvum darogielast ja čađa geččujuvvum vuđđu-giela mielde. Prenttijuvvum Chr. Gröndahl lutte. 1874.
https://books.google.hu/books?id=LechMwEACAAJ&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
Min Hærramek ja Bæstamek Jesus Kristus ođđa Testamenta. Kristianiast. Prenteduvvum W. C. Fabritius ja Barni Lutte. 1895.
http://fennougrica.kansalliskirjasto.fi/handle/10024/85665
Ođđa Testamenta. Det Norsk Bibelselskap. – http://www.bibelen.no

*

Examination of the occupation-names in the Northern Saami Gospel translations according to Matthew

In my study I would like to join that research which is focused on the Finno-Ugric Bible translations. In my research I chose those group of words which are strongly connected to the Christian terms on one hand *(apostle, prophet, priest)* and sound completely strange to native Saami speakers on the other hand because of the geographical, cultural and temporal differences *(governor, tetrarch)*. I gathered 30 occupation-names from four translations of Matthew's Gospel from the 19th (1840, 1874, 1895) and one from the 20th century (1998). My goal is to examine a) which interpreting method describes the translators from the 19th and 20th century, b) can any tendency be recognized in the translations of different ages.

IVETT KELEMEN